

Za čistší město: Problémové lokality a jejich obyvatelé z pohledu místní politiky a správy

---

Towards a purer city: Problem localities and Their Inhabitants from the Perspective of Local Authorities

- **Mgr. Lucie Galčanová**
- Mgr. Barbora Vacková, Ph.D
- Mgr. Ondřej Hofírek
- Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti (IVRIS, 2005-2011), Fakulta sociálních studií, Masarykova Univerzita, Brno

Sociální vyloučení a prostor

- Multidimenzionální **koncept sociální exkluze** můžeme definovat jako omezení přístupu ke zdrojům, šancím a pozicím ve společnosti, je „vztahový“ – relační přístup
  - Mechanismus sociální kontroly a dozoru (vůči vyloučeným)
  - Mechanismus sociální integrace (směrem dovnitř hegemonní skupiny) negativním vymezováním se vůči „jiným“, těm „druhým“
- **Sociální vylučování jako proces** – systém vzájemných sociálních pozic, které jsou diskursivně konstruovány, produkovány a reprodukovány – konstruktivistický přístup
- **Prostorový aspekt sociálního vyloučení** -nedobrovolné (nechtěné, vynucené) bydlení v prostředí, které znevýhodňuje své obyvatele problematickou dostupností/nepřítomností infrastruktury včetně základní občanské vybavenosti (plyn, teplá voda, veřejná doprava, obchody, školy, zdravotnická zařízení)
- Úroveň státu – právní a ekonomický rámec, sociální stát a politiky zaměstnanosti, neoliberální bytová politika – chybějící definice „sociálního bydlení“, přenesení odpovědnosti na obce

Cíl výzkumu a výzkumné otázky

- **Cíl:** Porozumět procesu, skrze který jsou širší politiky sociální inkluze transformovány do politické a administrativní praxe na lokální úrovni
- **Otázky:**
  - Jak jsou tzv. „problémové“ sociálně-prostorově vyloučené lokality definovány a chápány lokálními politiky a úředníky? Jak definují své strategie vůči nim a jak je legitimizují?
  - Jak je vytvářen obraz „sociálně vyloučených“ v narativní praxi a interpretacích jejich jednání a interakcí?

Metoda výzkumu

- Kvalitativní semi-strukturované a otevřené hloubkové rozhovory s politickými zástupci obcí (starosty), lokálními politiky a političkami, pracovníky a pracovníci administrativy, neziskovými organizacemi a dalšími subjekty působícími v lokalitách
  - Výzkum probíhal ve 12 českých a moravských městech v roce 2009
- Státní a lokální úroveň
  - Politici a pracovníci městské správy
  - diskurz veřejné politiky („o by mělo být“) a diskurz praxe („co je v daných podmínkách možné“)
- Diskurzivní praktiky („to, jak se mluví“) vnímáme jako sociální praktiky – jsou ukotveny v sociálních a materiálních strukturách

Teoretické pozadí výzkumu

- Koncept purifikace
  - udržení integrity eliminací jinakostí
  - Richard Sennett
- Koncept disciplinace
  - Metody disciplinace jedince – výcvik, dohled
  - Michel Foucault
- Kategorie čistého a nečistého
  - jejich morální význam i stratifikační funkce
  - Mary Douglas, David Sibley
- Proces urbanizace jako součást modernizačního projektu – město jako čistý a bezpečný prostor

Socio-ekonomický kontext

- Přenos odpovědnosti za bytovou politiku především na úroveň měst: u/vymíst'ování sociálně vyloučených se odehrává především na úrovni lokálních samospráv, které v řešení problému zůstávají často bezradné.
- **Znárodnění ⇒ Privatizace bytového fondu**
  - Soukromí vlastníci, obyvatelé (družstva, sdružení nájemníků)
  - Soukromé společnosti
- ⇒ Riziko vymístění ⇒ snaha purifikovat „kontaminovaný“ prostor

Lokality

- Různorodé lokality co do pozice v městském celku (od centra až k periferii) i velikosti rozlohy (jednotlivé domy, ulice a lokality více ulic)
- Lokality neudržované, plánované k asanaci i k postupné revitalizaci
- **Problém vizuality** – vnímání problémovosti lokality je přímo úměrné její viditelnosti, respektive pozici blízko centra

Source: Topinka, Janoušková 2009

Příklad Luňákova

*Jela jste vlakem?
Viděla jste tu
hrůzu?*

*Kudy jste sem
přišla – od
nádraží? To
jste si mohla
udělat obrázek
sama!*

Obyvatelé jako součást lokality

- Shodný popis lokalit i jejich obyvatel: špinaví, obtěžující či přímo nebezpeční, hluční
  - Aplikace morálních kritérií „nečistoty“ (Douglas, Sibley)
- ➔
- „Kontamincace veřejného prostoru“
  - Rozdílné vnímání jeho funkcí
  - Konflikt mezi „lelkujícími nezaměstnanými“ a „slušnými procházejícími“
- ➔
- Strategie „purifikace“ jako odstranění jinakosti v zájmu udržení integrity celku (Sennett)

Definice problému a jeho příčiny očima (nejen) úředníků a politiků

- **Vizualita** („viditelnost problému“, devastace, strach ze sociální „kontaminace“)
- Etnicita obyvatel jako „příčina“ problémů - percepci odlišnosti jako kategorie usnadňující nakládání se sociální realitou - problematičnost tohoto přístupu i v očích samotných komunikačních partnerů, předpoklad společného předporozumění problému „jak mluvit a zároveň nemluvit o Romech“
  - kontradikce mezi požadavkem na neetnizující správu (vyjádřený obecnou stížností „*Nesmíme Romy sčítat, ale pak po nás ty počty stejně chtějí.*“), ale **etnizované uplatňování státní inkluzivní politiky**

Obyvatelé mimo lokality – kontakt s úřadem

- Potřeba prostředníka – hledání komunity a vnitřní struktury lokalit
- Setkání na úřadech – problém představy o „skrytém bohatství“, často na základě vizuálního hodnocení
  - Klienti často „nevypadají, že jsou v hmotné nouzi“ a setkáváme se s referenční kategorií - s „typem“ osamělé matky, kdy „na matce samoživitelce s dítětem to poznáte, že je na dávkách“ ⇒ potřebnost či chudoba jako stav, který by měl být vidět, požadavek rozpoznatelnosti
  - Formy (z hlediska majority okázalé) spotřeby jsou vnímány nikoliv jako součást problému soc. vyloučení, ale podporují představu o nezaslouženosti pomoci ⇒ **hranice oprávnění**

Obyvatelé mimo lokality – kontakt s úřadem

- Potřeba prostředníka – hledání komunity a vnitřní struktury lokalit
- Setkání na úřadech – problém představy o „skrytém bohatství“, často na základě vizuálního hodnocení
  - Klienti často „nevypadají, že jsou v hmotné nouzi“ a setkáváme se s referenční kategorií - s „typem“ osamělé matky, kdy „na matce samoživitelce s dítětem to poznáte, že je na dávkách“ ⇒ potřebnost či chudoba jako stav, který by měl být vidět, požadavek rozpoznatelnosti
  - Formy (z hlediska majority okázalé) spotřeby jsou vnímány nikoliv jako součást problému soc. vyloučení, ale podporují představu o nezaslouženosti pomoci ⇒ **hranice oprávnění**

Závěry

- Lokální aktéři se musí vyrovnávat se situací, v níž de-etnizovaná státní sociální politika, jež opomíjí prostorový aspekt sociální integrace, je realizována skrze instituce a programy, jež jsou založené na etnicitě svých klientů – posiluje se tak uvažování v kontextu etnických kategoriích a jejich obsahů z oblasti „zdravého rozumu“ a obecně sdílených předsudků.
- Na lokální úrovni jsou ustavovány **hranice odpovědnosti**, v nichž hraje roli hranice vlastnictví, a **hranice oprávnění** nároků na využití sociálního systému a pomoci - vnímání potřebných jako ne/zasloužených chudých a uplatňování etnizovaných kategorií.

Děkuji za pozornost!

□ **Otázky a komentáře:**

- galcanov@fss.muni.cz

□ **Vybraná literatura:**

- Douglas, Mary. 2002. *Purity and Danger*. London, New York: Routledge.
- Foucault, Michel. 2003. *Myšlení vnějšku*. Praha: Herman a synové.
- Foucault, Michel. 2007. *Security, Territory, Population*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sennett, Richard. 1996. *The Uses of Disorder*. Personal Identity and City Life. London: Faber and Faber.
- Sibley, David. 1997. *Geographies of Exclusion, Society and Difference in the West*. London: Routledge